

BISDOM BREDA

2011 | NR. 2

De heilige Geest

Niemand kan zeggen: 'Jezus is de Heer,' tenzij door de heilige Geest (1 Kor. 12, 3b)

Vriendschap met God door de Geest

Vijf jaar bisschop Van den Hende

Dé katholieke reisorganisatie voor bedevaarten en pelgrimstochten

vnb.

betekenisvol ontmoeten

Kijk op www.vnbreizen.nl voor meer informatie

Lourdes • WJD Madrid • België • Duitsland
Frankrijk • Griekenland • Israël • Jordanië
Italië • Luxemburg • Nederland • Polen
Portugal • Spanje • Turkije • Rondreizen
Groepsreizen • Parochiereizen • Maatwerk

Bezoekadres Pater van den Elsenstraat 10
5213 CD 's-Hertogenbosch
Postadres Postbus 273
5201 AG 's-Hertogenbosch

Telefoon Telefoon (073) 681 81 11
E-mail info@vnbreizen.nl
Website www.vnbreizen.nl

Bestel nu de uitgebreide reisinformatie

de Bonth van Hulten

Postbus 115 - 5250 AC Vlijmen - Telefoon 073 - 5119022
E-mail bvh@volkerwessels.com - Website www.bonthvanhulden.nl

Bouw • Restauratie • Projectontwikkeling

R.K. H. Joseph kerk
Roosendaal

PRIESTER OF DIAKEN WORDEN VANUIT JE BEROEP!

Priester- en diakenopleiding Bovendonk

Informatie over deze deeltijdopleiding:
T 0165 504277
E info@pdob.nl
I www.pdob.nl

Hofstraat 8 - 4741 AK Hoeven

Uw gift is welkom op bankgiro 25.80.680
t.n.v. Stichting PDOB te Breda

Uitvaartverzorging van Gemert

Heuvelstraat 181, 4812 PJ Breda
tel: 076 - 521 28 68
www.gemert-uitvaart.nl

Dag en nacht bereikbaar

Voor een persoonlijke verzorging van crematie of begrafenissen.

Vraag ons gratis informatiepakket aan.

Uw wens ... onze zorg

bisdom van breda

Dit magazine is een uitgave van het bisdom Breda. Het verschijnt als kwartaalblad. Een individueel postabonnement is mogelijk tegen betaling van een bijdrage voor de verzend- en administratiekosten. Het blad is gratis.

Stuur voor een postabonnement voor 2011 een e-mail naar: magazine@bisdombreda.nl en maak ten minste € 10,- over op girorekening 1066316 t.n.v. Uitgeverij bisdom Breda, o.v.v. postabonnement magazine, postbus 90.189, 4800 RN Breda. Of bel T 076 5223444. Nummers worden toegestuurd na ontvangst van uw betaling.

Redactie
Monique van Delft,
Peter Hoefnagels,
Hans de Jong,
Frank van der Linden,
Daphne van Rosendaal
(hoofdredacteur).

Beeld/fotografie
R. Mangold (p. 4 - 5, p. 13,
p. 19, p. 20, p. 23, p. 24)
Stock.xchng (p. 9)
Glas-in-lood ramen
kerk Lamswaarde (p. 11)
J. Wouters (p. 15, p. 16)

Adres redactie
E_magazine@bisdombreda.nl
T 076 5223444
F 076 5216244
Postbus 90189
4800 RN Breda

Advertentieverkoop
Acta Uitgeversorganisatie
E info@actauitgevers.nl
T 0475 463465
Postbus 7160
6050 AD Maasbracht

Vormgeving en druk
Brainstorm & Concept, Breda
Issn nummer: 1874-0480

IN DEZE UITGAVE

4 |
Interview met bisschop Van den Hende

8 |
Vriendschap met God door de Geest

10 |
Encycliek over de heilige Geest

16 |
Vaticanum II
Over de heilige Geest en de Kerk

18 |
Interview met bisschop Ernst

24 |
Vijf jaar bisschop Van den Hende: roeping, sacramenten en de sociale leer van de Kerk

- 6 | Speciale vormselcompositie 'Mis van de heilige Geest'
- 12 | Diocesane vormselingendag: Lopend Vuurtje
- 20 | 'Vormselmap' voor de vormselviering
- 22 | Vormselvoorbereiding in parochies
- 26 | Kerk in de steigers: Johannes Nepomuk te Woudrichem

VAN DE REDACTIE

Vanwege Pinksteren en vanwege het sacrament van het vormsel, gaat dit bisdommagazine over de heilige Geest. Bisschop Van den Hende vertelt op p. 4-5 hoe hij kinderen de betekenis van het vormsel uitlegt, en dat het bij de Geest niet gaat om spierkracht, maar om innerlijke sterkte. "De Geest inspireert om als mens te kunnen geloven in Jezus Christus en de Blijde Boodschap. De heilige Geest helpt om je van God

gekregen talenten niet voor jezelf te houden maar in te zetten voor je medemens."

Speciaal vanwege de sociale leer van de Kerk werd het gebedskaartje gemaakt 'Geef dat ons hart van liefde brandt'. Abonnees ontvangen het bij dit blad. Parochies krijgen het toegestuurd voor Pinksteren.

De inspiratie van de Geest is nodig om als leerlingen van Jezus herkenbaar te

zijn. Bisschop Van den Hende: "Alleen met de hulp van de heilige Geest staan we sterk in ons geloof, zijn we in staat om de liefde van God te delen met andere mensen én te laten merken in daden van naastenliefde."

Bisschop Ernst viert de zaterdag voor Pinksteren dat hij 70 jaar geleden tot priester werd gewijd (p. 18-19). Bisschop Van den Hende ondertussen viert dit jaar zijn eerste lustrum als bisschop: 2006-2011 (p. 24-25).

INTERVIEW MET BISSCHOP VAN DEN HENDE

Kinderen worden meestal niet door hun eigen pastoor gevormd, door wie wel?

Het vormsel wordt toegediend door de bisschop als opvolger van de apostelen. In de Bijbel staat dat zij die op het eerste Pinksterfeest vervuld waren van de heilige Geest daarna op hun beurt de heilige Geest doorgaven aan allen die geloven (Hand. 8, 14-17). Ook nu wordt de gave van de Geest doorgegeven als een geschenk van de verrezen Heer aan zijn Kerk. Wanneer het aantal vormelingen in het bisdom te groot is voor één bisschop, dan vraagt de bisschop andere priesters als vormheer mee te helpen. In ons bisdom zijn de vicaris-generaal en de dekens actief als vormheer. Doordat de bisschop of een andere priester namens hem naar een parochie komt als vormheer, wordt ook duidelijk dat de Kerk groter is dan de eigen parochie of regio. Gevormden zijn krachtens de heilige Geest verbonden met de wereldwijde Kerk.

Als bisschop dient u vaak zelf het vormsel toe. Hoeveel kinderen ontvangen het vormsel?

In ons bisdom zijn er jaarlijks ruim 1600

vormelingen. Het vormsel vindt plaats tijdens een eucharistieviering, voor meerdere parochies samen of voor een samenwerkingsverband. Aan het begin van een nieuw werkjaar zijn er geen vormselvieringen. Dan wordt eerst gestart met de voorbereiding. In ons bisdom zijn in de regel geen vormselvieringen in de advent en de veertigdagentijd. Als bisschop probeer ik zoveel mogelijk zelf de vormheer te zijn. De hulp van de vicaris-generaal en de dekens is nodig om alle vormselvieringen te kunnen verzorgen.

Hoe legt u de betekenis van het vormsel uit?

Het vormsel is een geschenk van God aan alle gelovigen die er voor open staan. Wanneer de vormheer zijn handen uitstrekt over de vormeling en met chrisma een kruis maakt op het voorhoofd, dan wordt de kracht van de heilige Geest op een bijzondere manier aan de vormeling gegeven. De handoplegging is een teken dat de heilige Geest persoonlijk bij je komt. De olie van de zalving dringt door in de huid, want de heilige Geest wil in je hart wonen om je als mens van binnenuit te bemoedigen en te helpen. Het gaat bij

de Geest niet om spierkracht, maar om innerlijke sterkte. De Geest inspireert om als mens te kunnen geloven in Jezus Christus en de Blijde Boodschap. De heilige Geest helpt om je van God gekregen talenten niet voor jezelf te houden maar in te zetten voor je medemens.

Het vormsel is dus een uniek moment?

Velen ontvangen het vormsel uit gewoonte ('het hoort erbij'). Toch is het niet de gewoonste zaak van de wereld! Het vormsel is een uniek moment. Jezus beloofde de heilige Geest als Helper en Trooster (Joh. 14, 15-26). Wanneer je als mens de kracht van de heilige Geest krijgt door handoplegging en zalving, dan wordt de komst van de Geest in je persoonlijke leven nog meer werkelijkheid.

De sterkte van het vormsel is een geschenk van God voor heel je verdere leven. Er zijn ook volwassenen die vragen om het vormsel in vertrouwen op de werking van de heilige Geest. In deze situaties wordt het vormsel toegediend door de pastoor, met medeweten van de bisschop.

Er zijn in de afgelopen periode vanuit het bisdom nieuwe initiatieven genomen rond het vormsel, welke zijn dat en waarom?

Het vormsel verdient - zoals alle sacramenten - aandacht in ons geloofsleven. De sacramenten zijn werkzame tekens van Christus in ons midden. Paus Leo (400-461) zei in een preek: 'wat zichtbaar was in onze Verlosser, is overgegaan in zijn sacramenten'. Het vormsel gebeurt meestal in een eucharistieviering. Daarom zijn de vaste misgezangen, zoals het 'Heer ontferm U', speciaal op muziek gezet door kerkmusicus Frans Bullens uit Dongen. Ik hoop dat deze 'Mis van de heilige Geest' veel gezongen gaat worden! Ook komt er een nieuwe liturgieboek. De liturgie van het vormsel gebeurt bij uitstek in verbondenheid met de wereldwijde Kerk. De nieuwe map is een hulp om in de parochies de vormseliturgie nog beter in overeenstemming te brengen met de liturgie in de Wereldkerk. Tevens wordt gewerkt aan regionale vieringen als opmaat naar de vormselviering. In deze vieringen ter voorbereiding is extra aandacht voor de link tussen doopsel en vormsel. Ook blijven we werk maken

van de jaarlijkse diocesane ontmoetingsdag voor alle vormelingen in ons bisdom: als vormeling sta je niet alleen. Bisdombreed én wereldwijd ben je als vormeling één van de velen die openstaan voor de kracht van de Geest.

Waarom is de kracht van de heilige Geest zo belangrijk?

De apostelen konden niet zonder de kracht van de heilige Geest. Jezus, opgestaan uit de dood, blies over hen en sprak: 'ontvangt de heilige Geest!' (Joh. 20, 22). Ze kregen nieuwe moed om het geloof te verkondigen. Ook wij moeten ons niet schamen voor ons geloof. In 2011 is evenzeer de inspiratie van de Geest nodig om als leerlingen van Jezus herkenbaar te zijn. Alleen met de hulp van de heilige Geest staan we sterk in ons geloof, zijn we in staat om de liefde van God te delen met andere mensen én te laten merken in daden van naastenliefde. Geen Kerk van Christus zonder de sterkte van de heilige Geest!

Daphne van Rosendaal

17 *mp*
Chris-tus, ont-ferm U, Chris-tus, ont-ferm U Chris-tus, ont-ferm U

mp
Chris - tus, Christus, ont - ferm U, Chris-tus, ont - ferm U, ont-ferm U

mp
Chris - tus, Christus, ont - ferm U, Chris-tus, ont - ferm U, ont-ferm U

17 *Bm* *A/B* *G/B*
mp

20 *mf* *4:Allen*
o - ver ons. Chris-tus, ont-ferm U, Chris-tus, ont-ferm U,

mf
o - ver ons. Chris-tus, ont-ferm U, Chris-tus, ont-ferm U,

mf
o - ver ons. Chris-tus, ont-ferm U, Chris-tus, ont-ferm U,

20 *C#dim/B* *F#A#* *Bm* *A/B*
mf

Mis van de heilige Geest

Noorwitgave

Frans Bullens

SPECIALE VORMSEL-COMPOSITIE 'MIS VAN DE HEILIGE GEEST'

Op 28 mei 2010 nam bisschop Van den Hende het eerste exemplaar van de 'Mis van de heilige Geest' in ontvangst. De bisschop ontving de vormselcompositie uit handen van de componist, Frans Bullens. De feestelijke presentatie vond plaats in de parochiekerk H. Maria Hemelvaart Raamsdonksveer. Jongerenkoor YRDV bracht onder leiding van dirigent Jan Willems de gezangen van de mis ten gehore.

Componist Frans Bullens componeerde de 'Mis van de heilige Geest' voor vormselvieringen in opdracht van bisschop Van den Hende. In het dagelijks leven is Bullens docent aan het Kunstpodium Dongen-Gilze Rijen en bij H19 in Oosterhout. "Ik doceer daar alles wat met toetsen te maken heeft," zegt hij lachend. "Het gaat dan om piano's, orgels en keyboards." Daarnaast is hij kerkmusicus in de parochie Dongen-Klein Dongen. Daar leidt hij het parochieel gemengd koor van de parochiekerk H. Laurentius. We spreken hem, samen met Jan Schuurmans, de diocesane functionaris voor kerkmuziek, in de muziekschool van Dongen.

Liturgisch bruikbaar

"De opdracht voor de vormselcompositie kwam van de bisschop," verklaart Frans Bullens. "Ik heb hem op Bullens geattendeerd," verklaart Jan Schuurmans desgevraagd. "Ik componeer," zegt Bullens. "Niet voor mezelf, maar vooral in opdracht." Schuurmans licht toe waarom

Frans Bullens benaderd is. "De bisschop wilde graag een componist uit het bisdom en ik heb Frans gepolst. Ik kende hem al lang en ik wist dat hij ervaring heeft in zijn les- en kerkmuziekpraktijk met mensen van alle leeftijden, en dat hij zich in verschillende muziekstijlen kan uitdrukken. Hij componeert ook voor jongerenkoren." "Het gaat mij niet louter om de kunst," zegt Frans Bullens. "Het gaat er in dit geval om dat de muziek liturgisch bruikbaar is."

Aansprekende muziek

Frans Bullens heeft muziek voor de vaste gezangen gecomponeerd. Het gaat dan om het 'Heer ontferm U', het 'Eer aan God in den Hoge', het 'Heilig, Heilig, Heilig' en het 'Lam Gods'. De muziek is bestemd voor vormselvieringen. Daarom ontbreekt de geloofsbelijdenis. De vormelingen bevestigen deze in antwoordvorm voordat ze gevormd worden. Bullens vindt dat het muzikaal idioom jongeren aanspreekt. "Bestaande missen doen dit te weinig," vindt hij. "De mis van de heilige Geest is geen klassieke mis maar ook niet te modern. Dit leidt er wel eens toe dat jongeren hem te klassiek vinden, maar hij spreekt jong en oud wel aan. Dat is gebleken in Hank en in Geertruidenberg. Daar organiseerden we een korenbijeenkomst. Het bleek dat deze mis voor de meeste koren goed zingbaar is. En daar gaat het om. Er is prachtig werk gecomponeerd, maar dat komt nooit uit de kast en dat is jammer."

Nog meer plannen

Het is de bedoeling nog meer gezangen te toonzetten. "Het is een optie om ook wisselende gezangen te toonzetten," verklaart Jan Schuurmans. Het is de bedoeling ook enkele Psalmen op muziek te zetten. Daarnaast zullen nog liedteksten worden gemaakt over bijvoorbeeld de zeven gaven van de Geest. "We overwegen voor deze liederen verschillende componisten te zoeken," vult Jan Schuurmans aan. "Het is de bedoeling dat deze liederen samenbundeld worden in de bijlage bij de toekomstige vormselmap, aangevuld met een overzicht van bestaand materiaal. Zie het als een 'bibliografie' van gezangen," aldus Schuurmans. "Deze liederen zijn in ieder geval geschikt voor de vormselliturgie. Daarnaast behouden koren hun eigen repertoire."

Verschillende zettingen

Beide musici zien volop uitdagingen en kansen voor de 'Mis van de heilige Geest'. "In de praktijk wordt het ordinarium (de vaste gezangen van de Mis HdJ) nauwelijks gezongen in vormselvieringen. Jongerenkoren zijn deze gezangen helemaal niet gewend. We vinden het positief dat de bisschop zorgt voor iets goeds," aldus Frans Bullens en Jan Schuurmans eensgezind. "We merken dat koren het ook graag zingen." "De begeleiding is ook wat lichter van toon," zegt Schuurmans. "Zo is er gekozen voor pianobegeleiding. Dat is aansprekender dan de strenge

orgelklanken," vindt Bullens. "Er zijn verschillende zettingen gecomponeerd. Zo is er een zetting voor koor en piano, een toonzetting voor koor en orgel en een zetting voor koor, piano en één ander instrument. Het jongerenkoor uit Raamsdonksveer YRDV, heeft de gezangen op een cd opgenomen."

Goed zingbaar

Bullens heeft met plezier aan zijn opdracht gewerkt. "Het is toch uniek dat een bisdom een compositieopdracht geeft," vindt hij. "Het is iets wat dicht bij je ligt. Daarbij is het goed zingbaar. Vanwege mijn contacten binnen de koorkring weet ik welke muziek voor koren geschikt is. Het is voor koren een opsteker om iets te zingen wat ze aankunnen. Dit is voor mij de insteek geweest. Ik schep niet uit innerlijke aandrif," herhaalt Bullens. "Daarbij heb ik er ook op gelet dat mensen in de kerk en de vormelingen mee kunnen zingen. Zo vormt deze compositie ook een bijdrage aan de volkszang. Ik geef toe, het is niet vernieuwend maar dat was ook niet de opzet."

Hans de Jong

Wie de gezangen van de 'Mis van de heilige Geest' wil beluisteren, kan een cd van het bisdom van Breda opragen bij het secretariaat van het bisdom (T 076 5223444, E secretariaat@bisdombreda.nl). Kosten € 5,00.

VRIENDSCHAP MET GOD DOOR DE GEEST

In het spreken over de Drie-ene God wordt meestal gesproken over de Vader en de Zoon en heilige Geest, in die volgorde. Het is de volgorde van de formule die gebruikt wordt bij het doopsel, bij de opening van de eucharistie, bij het begin van een gebed, bij het maken van een kruisteken. Maar andersom kan ook: Geest, Zoon, Vader.

Door de Geest

Beginnen met de heilige Geest past bij ons leerling zijn. Alleen door de verlichting van de heilige Geest kan de belijdenis worden gedaan dat Jezus Christus de Heer is. "Niemand kan zeggen: 'Jezus is de Heer,' tenzij door de heilige Geest," schrijft Paulus aan de christenen van Korinthe (1 Kor. 12, 3b). De Geest brengt ons tot de geloofsbelijdenis, doet ons Jezus zien als de Christus, als de Zoon van de Vader. Het is daarom passend om met de Geest te beginnen.

De lezingen van Pinksteren

Op het feest van Pinksteren wordt in de liturgie alleen gelezen uit het Nieuwe Testament. De drie lezingen zijn nogal verschillend van toon en inhoud. De eerste lezing is de Bijbeltekst over Pinksteren uit de Handelingen van de Apostelen (Hand. 2, 1-11). De tweede lezing is een gedeelte uit de eerste brief van Paulus aan de Korinthiërs over de Geest die allen is gegeven met de doop (1 Kor. 12, 3b-7.12-13). De derde lezing is het verhaal van paasavond uit het evangelie van Johannes, de avond waarop de verrezen Heer plotseling de gesloten kamer binnenkomt en de Geest over de leerlingen uitblaast (Joh. 20, 19-23).

Storm, vuur, adem

Handelingen beschrijft de Geest in termen van storm en vuur. Dit is het bekendste

beeld geworden van de Geest en de werking van de Geest. Het Johannes-evangelie geeft een gewoner, alledaagser beeld. In het Johannesevangelie ademt de verrezen Heer de Geest over de leerlingen. Anders dan storm en vuur roept dit associaties op van kalmte en innerlijkheid. Bovendien zijn adem en ademen zo gewoon dat we ze bijna niet gewaarworden. In de brief van Paulus schrijft deze over uitzonderlijke uitingen van de Geest bij sommige gelovigen, maar ook over de werking van de Geest die bij alle gelovigen te vinden is.

Bidden om de Geest

De richtinggevende en leidinggevende Geest wordt aan alle gelovigen, aan alle gedoopten gegeven. Wanneer om de komst van de Geest wordt gebeden is dat een uitdrukking van een openheid voor richting en van een bereidheid tot leiding. Vragen om deze Geest is vragen om te worden ingeschakeld in Gods heilsgeschiedenis.

Het evangelie beschrijft hoe Christus zijn leerlingen leert bidden (Lc. 11, 1-13). Christus zegt: "Vraagt en u zal gegeven worden. [...] Is er soms onder u een vader die aan zijn zoon een steen zal geven, als deze hem om brood vraagt? [...] Als gij dus, ofschoon ge slecht zijt, goede gaven aan uw kinderen weet te geven, hoeveel te meer zal dan uw Vader in de hemel de heilige Geest geven aan wie Hem erom vragen."

Vriendschap

De middeleeuwse theoloog en filosoof Thomas van Aquino (1225-1274) geeft een diepzinnig commentaar op de wijze waarop in de Schrift de Geest ter sprake komt: de beweging van de Geest naar ons toe, de aanwezigheid van de Geest in ons,

en de beweging die de Geest in ons teweegbrengt. Thomas van Aquino plaatst dit in het kader van vriendschap. Het behoort tot het wezen van de vriendschap dat vrienden voor elkaar geen geheimen hebben en elkaar vertrouwen: God heeft zich door zijn Geest doen kennen en het ongehoorde van zijn bedoelingen met ons bekend gemaakt (1 Kor. 2, 9-10).

In een vriendschap wil de een het beste voor de ander: God schenkt ons door de Geest allerlei gaven (1 Kor. 12). In een vriendschap worden ruzies bijgelegd, fouten vergeven: Jezus blaast over zijn leerlingen, geeft daarmee de Geest en de opdracht zonden te vergeven (Joh. 20, 22).

Het behoort tot de vriendschap dat je wilt wat de ander wil: door de Geest zijn wij in staat Gods geboden te vervullen en alles te doen wat Jezus ons gevraagd heeft (Joh. 14, 15; Rom. 8, 14). Het behoort tot de vriendschap bij de ander te willen zijn in alle omstandigheden: de Geest is de helper en de trooster (Joh. 14, 26). In de vriendschap is de ander een andere 'ik' en vervaagt het onderscheid tussen mijn en dijn: door de Geest worden wij kinderen van God, gelijkvormig aan Hem (Ef. 1, 13-14).

Met vriendschap als het kader waarin al de opmerkingen over de Geest passen en tot hun recht komen, komt onze relatie met God te liggen in de sfeer van overvloed en luxe, van meer dan nuttig en nodig, van persoonlijke warmte, van vrijmoedigheid en vrijgevigheid.

Herwi Rikhof,

Die in ons wonen: Spiritualiteit, liturgie en theologie van de Drie-Ene, Tielt 2003 (p. 69-94).

ENCYCLIËK OVER DE HEILIGE GEEST

In 1986 publiceerde paus Johannes-Paulus II de encycliek 'Dominum et vivificantem' over de heilige Geest. Hiermee sloot hij een trilogie over de heilige Drie-eenheid af. Zijn eerste encycliek 'Redemptor hominis' wijdde hij aan Jezus Christus. Deze werd gevolgd door 'Deus in misericordia' (1980) over de vergevende liefde van de Vader.

De encycliek 'Dominum et vivificantem' over de heilige Geest is zeer Bijbels geïnspireerd. We concentreren ons in dit artikel op het deel van de tekst over de Geest van de Vader en de Zoon die aan de Kerk is gegeven.

Vanaf het begin

De Geest is vanaf het begin in de wereld aanwezig. Al in de eerste woorden van Genesis lezen we dat de Ruah Elohim (de Geest van God) over de wateren zweefde. Paus Johannes Paulus II wijst erop dat de schepping in kracht van de heilige Geest gebeurt, en dat de mens in kracht van de Geest open kan staan voor de gaven die God de mens schenkt.

'Ik zal Hem tot u zenden'

De afscheidsrede van Jezus, zoals opgetekend door Johannes (Joh. 13-17), vormt het hoogtepunt van de openbaring van de Drie-Ene God. De Zoon die door de Vader gezonden is, belooft de heilige Geest aan zijn leerlingen. Jezus heeft zijn zending binnen de geschiedenis vervuld. Hij draagt deze bij zijn heengaan over aan de heilige Geest.

In zijn afscheidsrede spreekt Jezus over de heilige Geest. Hij zegt: "Het is goed voor u dat Ik heenga; want als Ik niet heenga, zal de Helper niet tot u komen. Nu Ik wel zal Ik Hem tot u zenden" (Joh. 16, 7).

Het heengaan van Christus, door zijn kruisdood en verrijzenis, bracht een nieuwe aanwezigheid van de Geest in de wereld. De Geest komt op de dag van Pinksteren om vervolgens bij de apostelen en door de zending van de Kerk in de wereld te blijven.

Gezalfd door de heilige Geest

De paus schrijft dat de zending van Jezus ten volle door de Geest verwerkelijkt wordt.

Christus is immers het Griekse woord voor gezalfde. In de taal van de Schrift betekent dit dat de Gezalfd gezalfd is door de heilige Geest.

Simon Petrus verwijst in zijn verkondiging geregeld naar deze zalving. Bijvoorbeeld wanneer hij bij de honderdman Cornelius in huis is. Hij zegt daar: "Gij weet wat er overal in het joodse land gebeurd is; hoe Jezus van Nazareth zijn optreden begon in Galilea, na het doopsel dat Johannes predikte; en hoe God Hem gezalfd heeft met de heilige Geest en met kracht" (Hand. 10, 37-38a).

We kennen de figuur van de gezalfde uit het Oude Testament. De profeet Jesaja zinspeelt op de komst van een messiaans persoon op wie de Geest van de Heer zal rusten. De Messias uit het huis van David (de tronk van Jesse) is die man. Op Hem rust de volheid van de Geest. Hij zal er ook voor zorgen dat de Geest van God aan het hele volk wordt geschonken. Hij is de dienaar op wie de Geest rust. Juist Jezus is deze dienaar. Bij Jesaja krijgt de messias de trekken van de lijdende dienaar die door zijn lijden en dood de wereld verzoent, de man van

smarten. Jezus heeft deze profetie vervuld. Jezus betreft de woorden van de profeet Jesaja op zichzelf. Toen Hij bij het begin van zijn openbaar optreden de boekrol opende las Hij: "De Geest des Heren is over Mij gekomen omdat Hij Mij gezalfd heeft." En toen Hij de boekrol sloot sprak Hij: "Het Schriftwoord dat gij zojuist gehoord hebt, is in vervulling gegaan." Dit stuitte op verzet bij de inwoners van Nazareth.

Bij Lucas

De Schrift verhaalt ook op andere plaatsen dat Jezus vervuld is van de Geest. Vooral de evangelist Lucas maakt duidelijk welke rol de Geest speelde in de zending van Jezus. Reeds bij de aankondiging van zijn geboorte werd Maria overschaduwd door de heilige Geest. Bij de doop in de Jordaan daalde de Geest op Jezus neer in de vorm van een duif.

Lucas is ook de auteur van het boek der Handelingen. Daar lezen we dat op Pinksteren de heilige Geest werd gezonden opdat deze de Kerk voortdurend zou heiligen en de gelovigen door de ene Geest toegang tot de Vader zouden verkrijgen.

Geboorte van de Kerk

Het Tweede Vaticaans Concilie spreekt over het Pinksterfeest als het geboortefeest van de Kerk. Het Pinkstergebeuren kent twee kanten. De verrezen Christus kwam en bracht, zoals het Johannesevangelie beschrijft, de apostelen de heilige Geest. Dit gebeurde aan de binnenkant van de Kerk in het cenakel. Met Pinksteren openbaarde zich dit aan de mensen. De deuren van het cenakel gaan open en de apostelen treden naar buiten. Ze wenden zich tot de bewoners van Jeruzalem en de pelgrims die er waren om getuigenis af te leggen over Christus in de kracht van de Geest. Op dat moment nam de tijd van de Kerk een aanvang. De Geest woont binnen de Kerk en in de harten van de gelovigen als in een tempel. Door de kracht van het evangelie maakt Hij de Kerk steeds weer jong en vernieuwt hij haar voortdurend en brengt Hij haar naar een voortdurende vereniging met de Bruidegom, Jezus Christus.

Hans de Jong

Lopend Vuurtje is een actieve en inhoudelijke dag voor alle vormelingen in het bisdom van Breda. De dag wordt jaarlijks georganiseerd voor vormelingen uit alle parochies. Lopend Vuurtje brengt deze jongeren als groep bij elkaar en met elkaar in contact.

Nu nóg actiever

Lopend Vuurtje vindt jaarlijks plaats op een zaterdag in oktober. In 2011 vindt de dag plaats op zaterdag 1 oktober. Lopend Vuurtje wordt dit jaar in een nieuwe jas gestoken om de vormelingen nog meer en actiever te betrekken bij de diocesane vormseldag. In de nieuwe opzet van Lopend Vuurtje worden ook begeleiders, ouders, broertjes en zusjes meer deelgenoot in het programma.

Organisatie

De diocesane vormelingendag vond eerder plaats in het voorjaar, maar wordt nu juist in het najaar georganiseerd, zodat de dag een plek kan krijgen in het voorbereidings-traject in parochies. De vormelingen kunnen zich samen voorbereiden op de dag. De bisschop als eerste vormheer en de andere vormheren zullen deelnemen aan de vormelingendag en ook de diocesane werkgroep jongeren zal actief meewerken aan de dag.

Dagprogramma

Lopend Vuurtje start met een eucharistieviering. Daarna wordt het inhoudelijke thema van de dag gepresenteerd. Voor de vormelingen zijn er vervolgens twee rondes werkwinkels: een ronde 'inhoudelijk' én een ronde 'actief'. Bij de inhoudelijke werkwinkels staat het geloofsgesprek centraal. Ook voor begeleiders en ouders zijn er werkwinkels en toerusting voor catechese. De dag wordt gezamenlijk afgesloten met een korte bezinning.

De inhoud: geloof voorop

Lopend Vuurtje zal werken met een driejaarlijks wisselend thema rond het vormsel en de heilige Geest. De apostelen konden niet zonder de kracht van de heilige Geest. Jezus, opgestaan uit de dood, blies over hen en sprak: 'ontvangt de heilige Geest!' (Joh. 20, 22). Ze kregen nieuwe moed om het geloof te verkondigen. Ook wij moeten ons niet schamen voor ons geloof. In 2011 is evenzeer de inspiratie van de Geest nodig om als leerlingen van Jezus herkenbaar te zijn.

Het is een aanbod aan de jongeren om zich te verdiepen in de kracht van de heilige Geest, die de Trooster wordt genoemd en de Helper. De heilige Geest wordt aan alle gelovigen, aan alle gedoopten gegeven, en is hard nodig anno nu. Zoals bisschop Van den Hende in dit blad zegt (p. 4-5): "Alleen met de hulp van de heilige Geest staan we sterk in ons geloof, zijn we in staat om de liefde van God te delen met andere mensen én te laten merken in daden van naastenliefde. Geen Kerk van Christus zonder de sterkte van de heilige Geest!"

Een Kerk voor jonge mensen

De diocesane vormseldag zal tieners laten ervaren dat de Kerk van het bisdom van Breda hen waardevol vindt, graag voor hen een plek maakt en dat zij onderdeel zijn van deze Kerk, nu en in de toekomst. De diocesane vormseldag wil geen eenmalige activiteit zijn, waar het dan bij blijft, maar onderdeel zijn van een brede uitnodiging aan jongeren voor activiteiten in parochies (jongerengroepen, diaconaction), diocesane jongerenactiviteiten (Theater in de Kerk), landelijke activiteiten (Katholieke Jongerendag) en internationale activiteiten (Wereldjongerendagen). De diocesane vormseldag is zo een

inhoudelijke dag rond de inhoud van het sacrament van het vormsel, maar wil eveneens bevorderen dat vormelingen, vanuit de deelname aan Lopend Vuurtje, worden opgenomen in een traject om blijvend te worden uitgenodigd voor activiteiten georganiseerd voor tieners/jongeren.

Vormselgezinsdag

Om, waar dat nodig is, de samenwerking van parochies rond het vormsel een impuls te geven, wil het bisdom de organisatie van een vormselgezinsdag stimuleren. De vormselgezinsdag wordt per samenwerkingsverband of voor meerdere samenwerkingsverband(en) georganiseerd met medewerking van de pastorale dienstverlening. Bij de vormselgezinsdag staat naast ontmoeting, het instuderen van de nieuwe liederen van de 'Mis van de Heilige Geest' op het programma en (creatieve) catechese rond de evangelieteksten die in vormselvieringen worden gebruikt.

De vormselgezinsdag is een goede gelegenheid voor parochies om gezamenlijk te werken aan een aanbod voor jonge mensen. Let wel, de vormselgezinsdag is gedacht als een activiteit die meerwaarde moet hebben en zal niet ten koste gaan van goedlopende vormseltrajecten in parochies. Daarom ligt een stapsgewijze implementatie, die rekening houdt met bestaande begeleidingstrajecten in parochies, voor de hand.

Diaken Peter Hoefnagels
Hoofd pastorale dienstverlening

Lopend Vuurtje vindt plaats op zaterdag 1 oktober 2011 in Bergen op Zoom. De dag start met een eucharistieviering in de Sint Getrudiskerk (Lievrouweparochie). De workshops worden op locatie verzorgd.

DIOCESANE VORMELINGENDAG: LOPEND VUURTJE

De heilige Geest wil in je hart wonen

“De heilige Geest wil in je hart wonen om je als mens van binnenuit te bemoedigen en te helpen. Het gaat bij de Geest niet om spierkracht, maar om innerlijke sterkte. De Geest inspireert om als mens te kunnen geloven in Jezus Christus en de Blijde Boodschap. De heilige Geest helpt om je van God gekregen talenten niet voor jezelf te houden maar in te zetten voor je medemens.”

Bisschop Van den Hende

VATICANUM II OVER DE HEILIGE GEEST EN DE KERK

Het westers christendom heeft het altijd wat lastig gehad met de heilige Geest. Het overstromende van Gods liefde - want dat is de Geest - kon ons aardig overrompelen en in de war brengen. Dat gold al voor de eerste getuigen van zijn komst. Het Pinksterverhaal vertelt ons dat. We hielden ons dan ook maar liever bij Jezus Christus. Zo wisten we tenminste waar we aan toe waren. Het oosters christendom heeft minder moeite met de Geest. Waarnemers uit die traditie, die bij het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) aanwezig waren, herinnerden de concilievaarders aan de eenzijdige oriëntatie op Christus. Vergeet de Geest niet, zeiden zij. Het concilie heeft zich hun boodschap aangetrokken, mede in het besef dat het concilie zelf een samenkomst in de heilige Geest was.

De Geest wordt ons gezonden

De heilige Geest komt prominent ter sprake in het eerste hoofdstuk van de dogmatische constitutie over de Kerk (Lumen gentium). Dat hoofdstuk plaatst de Kerk in het geheim van de drieëne God. De constitutie stelt dit funderende gegeven aan de orde, voordat het schetst wat dit betekent voor ons als gelovend volk van God (hoofdstuk 2), de inrichting van de Kerk (hoofdstuk 3 en 4), haar roeping (hoofdstuk 5) en enkele andere aspecten. Kenmerkend voor het mysterie van de drieëne God is dat het zich genadig tot ons wendt. Wij hebben het mysterie van de drieëne God, aldus het concilie, in de Vader leren kennen als schepping en als uitnodiging om deelgenoot te worden aan Gods leven. We hebben het ook in de mensgeworden Zoon leren kennen. Hij herstelt de verbinding met God en effent de weg naar de Vader. Na zijn dood en verrijzenis gaf Hij ons de Geest. In het geval van de Geest heet de genadige toewending van God naar ons 'zending'. De Geest wordt ons gezonden. Waartoe dan wel? Om de Kerk voortdurend te heiligen en om de gelovigen door Christus toegang te geven tot de Vader. Dat geeft

de Geest een rol als bron en levendmaker. 'Hij is de Geest van het leven, de bron van het water dat tot eeuwig leven ontspringt' (Lumen gentium 4).

Vernieuwen

Ter verduidelijking van de rol en betekenis van de heilige Geest voor de Kerk gebruikt het concilie een hele reeks werkwoorden. De Geest woont in de Kerk, Hij bidt in de gelovigen, Hij getuigt ervan wie zij zijn: kinderen van God. Hij leidt de Kerk naar de volle waarheid en maakt haar één. Dat laatste geldt de Kerk als gemeenschap en de dienst waarvoor de Kerk staat. De Geest leidt de Kerk met zijn gaven. Hij verjongt en vernieuwt haar. Vooral het werkwoord 'vernieuwen' komt vaak voor in de concilieteksten in verband met de Geest. 'Door de kracht van het Evangelie maakt Hij de Kerk steeds weer jong en vernieuwt Hij haar voortdurend en brengt haar naar de volkomen vereniging met haar Bruidegom' (Lumen gentium 4).

Geloofszin en gaven

Deze vernieuwende betekenis van de Geest betreft met name de kerkelijke waarheidsvinding en de opbouw en vitalisering van de geloofsgemeenschap. Beide aspecten bespreekt het concilie in Lumen gentium 12. Waarheidsvinding begint met een impuls van de Geest. Hij wekt en ondersteunt immers in de gelovigen 'de geloofszin', een aanvoelen waarom het in het geloven gaat. Dat is de basis voor algemene overeenstemming, de consensus van de gelovigen. Die komt tot stand in gesprek met Schrift en traditie in een proces onder leiding van het leergezag dat ook uiteindelijk het gebleken geloofsinzicht verwoordt.

Ook de vitaliteit van de gemeenschap gaat uit van een impuls van de Geest. Hij 'siet' haar, zo zegt het concilie, met deugden en gaven, gewone en bijzondere. Die gaven, op zich pure genade, maken de gelovigen geschikt en bereid 'om allerlei werken en

taken, die voor de hernieuwing en de verdere uitbouw van de Kerk dienstig zijn, op zich te nemen' en in tijden van nood bij te staan.

Werkzaam in de wereld

De heilige Geest is echter niet alleen op de Kerk gericht. Ook dat beseft het concilie. Het nodigt ons dan ook uit oog te hebben voor zijn werkzaamheid buiten de vertrouwde kring. Dat besef leeft het sterkst in de pastorale constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd: Gaudium et Spes (Vreugde en hoop).

In hoofdstuk 1 van Gaudium et Spes schetst het Tweede Vaticaans Concilie de diepe vragen waarmee de mens worstelt. Aan het slot ervan nodigt het uit deze vragen in het licht van Christus te bezien. Want Hij heeft 'zich in zekere zin verenigd met iedere mens'. Een christen mag weten dat hij aan het beeld van de Zoon gelijkvormig is geworden en deelheeft aan de vernieuwing die de Geest bewerkt.

Dat gelijkvormig worden aan Christus ziet het concilie als een Paasgebeuren. Het betreft dood en verrijzenis: 'gelijkvormig geworden aan Christus' dood, gaat de mens in de kracht van de hoop de verrijzenis tegemoet'.

Dan volgt er een heel opvallende passage: 'Dat geldt niet alleen van de christenen, maar ook van alle mensen van goede wil, in wie de genade onzichtbaar werkt. Want omdat Christus voor alle mensen gestorven is en omdat de mens in waarheid maar één roeping heeft, namelijk een goddelijke roeping, moet het voor ons zeker zijn, dat de heilige Geest allen de mogelijkheden biedt om op een wijze, die God bekend is, in dit Paasgeheim opgenomen te worden' (Gaudium et spes 22).

Daar mogen we het mee doen. De Geest blijft overrompelen.

Henk Witte
Faculteit Katholieke Theologie

Bedachtzaam en zorgvuldig formuleert bisschop Ernst de antwoorden op de hem gestelde vragen, elk woord gewogen. Op zaterdag 11 juni, de zaterdag voor Pinksteren, viert hij dat hij zeventig jaar geleden door bisschop Hopmans tot priester is gewijd. Op de vraag naar zijn eigen ervaring van de heilige Geest, antwoordt hij: "De priesterwijdingen vonden zeventig jaar geleden op de zaterdag tijdens het octaaf van Pinksteren (de acht dagen na Pinksteren) plaats in de kapel van het grootseminarie Bovendonk. De wijdingskandidaten bereidden zich tijdens deze periode voor op hun wijding. De liturgie van Pinksteren kent een alleluia-vers met een expressieve melodie. De tekst luidt als volgt: 'Kom heilige Geest, vervul de harten van uw gelovigen en ontsteek in hen het vuur van uw liefde'. Tijdens het octaaf klonk dit vers elke dag. Het heeft op mij steeds een diepe indruk gemaakt en mij in relatie gebracht met de heilige Geest. Muziek speelt een belangrijke rol in ons geloofsleven. De psalmen roepen op tot zang en dans. Het gaat bij muziek om het raken van het hart en dat kan op deze manier op bijzondere wijze gebeuren."

Pinkstergebeuren

Vanuit deze ervaring spreekt bisschop Ernst over de betekenis van het Pinksterfeest. Hij ontwaart twee lijnen die zowel in het evangelie als in het leven van de Kerk steeds terugkomen. De eerste is die van een publiek gebeuren (Hand. 2, 1-13) en het andere is in de beslotenheid van de kring van de apostelen (Joh. 20, 19-31). "In het leven van de Kerk zie ik deze twee sporen terug: het extatische en het verstilde bewogen worden." Bisschop Ernst verheelt niet dat hij met de tweede meer vertrouwd is. "In deze benadering worden de woorden een relatie met de werkelijkheid die in de woorden tot uitdrukking komt. Deze omgang verloopt in stilte. Wanneer je overweegt dat Jezus zijn leerlingen beademt, gebeurt er ook iets met jou. Het is niet het enthousiasme van de charismaticus, maar het is wel diepgaand. Dit zijn verschillende stijlen die elk hun plaats hebben en elkaar

ook niet uitsluiten. Maar het zijn twee gestalten van het Pinksteren, zoals die in de Schrift en de kring van de gelovigen leven."

Spiritualiteit

Wanneer bisschop Ernst nadenkt over de rol van de heilige Geest in zijn theologisch denken antwoordt hij: "Ik preferer in dit verband het begrip spiritualiteit boven theologie." Hij verduidelijkt dit: "Theologie heeft te maken met het geloof dat inzicht zoekt, zoals dit in de oude Kerk geschiedde met hulp van begrippen uit het Griekse denken. Ik laat de woorden van de Schrift op mij inwerken. Deze gaan vooraf aan de theologische ontwikkeling. Wanneer ik spreek over spiritualiteit kom ik uit bij het getijdengebied van de Kerk, waarbinnen de lauden en de vespers het belangrijkste zijn. Het getijdengebied is voornamelijk psalmgebed. In de Psalmen worden alle situaties van het menselijk leven in een direct beleefde relatie met God gebracht. De vespers openen met de bede: 'Heer komt U mij te hulp'. Voordat ik dit zeg richt ik mij afzonderlijk tot de Vader in de hemel, het Mensgeworden Woord, de Heer Jezus en tot de Geest. Ik houd hen uit elkaar en tegelijk in elkaar."

Bisschop Ernst geeft een tweede voorbeeld van zijn omgang met de heilige Geest. "Aan het begin van de eucharistieviering bidden we 'Heer ontferm U', afgewisseld door 'Christus ontferm U'. 'Christus' betekent 'gezalfd'. In het Lucasevangelie lezen we dat de Geest over Hem gekomen is en Hem gezalfd heeft (Lc. 4,18). We lezen dit ook in de aankondiging van de engel Gabriël, waar we lezen dat de Geest Maria overschaduwde. Dankzij de Geest is Jezus Zoon van God en kunnen we Hem als Heer aanspreken. De Verrezen Heer schenkt ons de Geest die Hij zelf ontvangen heeft. Als je het 'Kyrie' bidt, is de Geest aanwezig."

Tijdens zijn leven mocht bisschop Ernst de werking van de Geest op verschillende manieren ervaren. "Op grote wijze tijdens het Tweede Vaticaans Concilie," zegt hij. "Dit concilie hadden we eigenlijk niet voor

mogelijk gehouden. Het conciliegebeuren riep bij ons de gedachte op dat dit is geschied dankzij de Geest."

Ook in het bisdom heeft bisschop Ernst de werking van de Geest gezien. "Weliswaar op kleinere schaal dan op het concilie," glimlacht hij. "Ik heb me ingezet voor een Kerkgemeenschap waarin pastores en leken samen verantwoordelijk waren. Dit vroeg veel overleg. In de inzichten die tijdens het overleg soms rezen, heb ik de werking van de Geest ervaren."

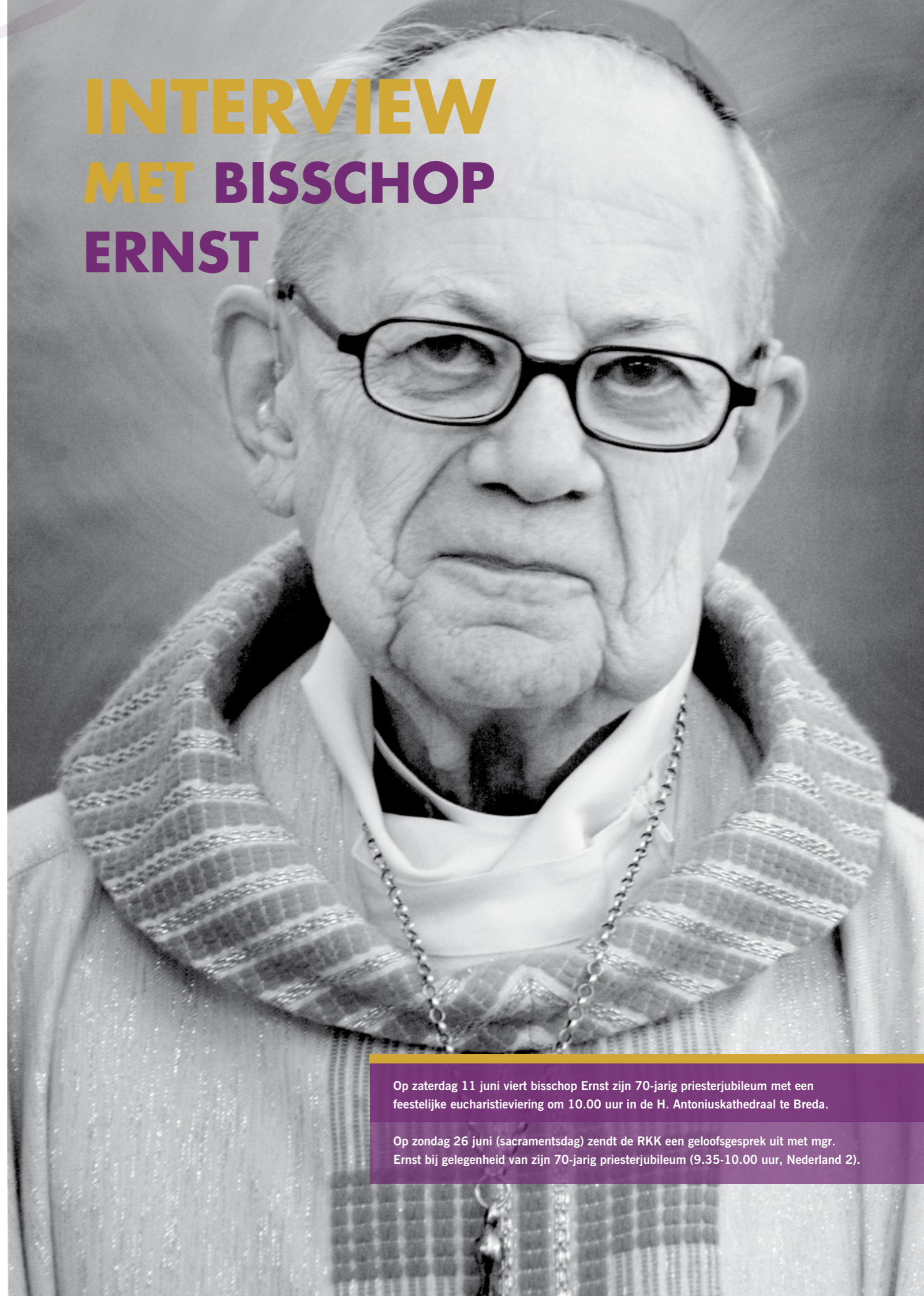
Je toevertrouwen

"Als je de Geest hebt leren kennen, weet je op een gegeven moment waar de inspiratie vandaan komt," merkt Ernst op. "Inspiratie wil zeggen: het komt niet van mijzelf en ik heb er geen beschikking over. Toch wordt het meer van mij dan wat van mij zelf komt en het maakt mij creatief." Hij verwijst naar de bekende bekeerlinge Cornelia de Vogel (1905-1986), destijds hoogleraar in de geschiedenis van de antieke en middeleeuwse wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit Utrecht. "Zij schrijft in haar boek *Ecclesia Catholica* dat ze vanuit de Schrift alle argumenten die spraken voor de rooms-katholieke Kerk gewogen had. Op een moment moet je toch de stap zetten en op een gegeven moment komt het moment dat je zover bent," aldus bisschop Ernst.

"Deze ervaring komt ook overeen met die van mensen die in een buitenkerkelijk milieu opgroeien en wanneer ze zich de zinvraag stellen met de Kerk in aanraking komen. Op een gegeven moment zetten ze de stap. Zo zijn er ook mensen die de kerkelijke praktijk verlaten hebben en weer terugkeren. Wanneer je het proces van terugkeer analyseert, ontdek je drempelmomenten. Ze hebben de ervaring dat ze meegenomen zijn, dat deze terugkeer niet voortkomt uit eigen berekening. Wanneer ze hun ervaring samenvatten zeggen ze in kracht van de heilige Geest: 'God heeft ons lief.'"

Hans de Jong

INTERVIEW MET BISSCHOP ERNST

Op zaterdag 11 juni viert bisschop Ernst zijn 70-jarig priesterjubileum met een feestelijke eucharistieviering om 10.00 uur in de H. Antoniuskathedraal te Breda.

Op zondag 26 juni (sacramentsdag) zendt de RKK een geloofsgesprek uit met mgr. Ernst bij gelegenheid van zijn 70-jarig priesterjubileum (9.35-10.00 uur, Nederland 2).

'VORMSELMAP' VOOR DE VORMSELVIERING

Ieder jaar zijn er vele parochianen en pastorale beroepskrachten bezig met de organisatie van de viering van het sacrament van het vormsel voor jongeren uit hun parochie. Een van de elementen van deze organisatie is de voorbereiding van de vormselviering. De vormselviering behelst meer dan het maken van een boekje voor de vormselviering. Dit laatste is meestal het zichtbaarste resultaat van het vele werk dat achter de schermen gebeurt.

Als ondersteuning bij het vele werk dat voor en rond de viering van het vormsel wordt verzet werd in 2006 een handreiking vormselvieringen uitgebracht. Inmiddels is een nieuwe versie van deze brochure voorzien: de 'Vormselmap'. Deze bevat geen catechetische aanwijzingen, maar concentreert zich op de gang van zaken rond de vormselviering.

Vorbereiding van de viering

De vormselmap is bestemd voor mensen die in hun regio of parochie(kern) betrokken zijn bij de voorbereiding van de viering van het sacrament van het vormsel: de liturgische werkgroep die het liturgieboekje voor de vormselviering samenstelt, de kosters, de parochiële bloemversiergroep, de vormselwerkgroep die de jongeren

voorbereidt op de viering van het sacrament en niet te vergeten de pastorale beroepskrachten. De vormselmap bevat alle informatie die nodig is voor het voorbereiden van een vormselviering, vanaf het vastleggen van een datum tot het versieren van de kerk voor de vormselviering. De map stelt deze informatie op een handige manier ter beschikking aan de mensen die werk maken van de vormselvoorbereiding.

Inhoud vormselmap

De inhoud van de vormselmap is divers. De lezer vindt er informatie en concrete aanwijzingen over de opzet van de vormselviering. De orde van dienst fungeert als een soort checklist. De map geeft ook alle keuzemogelijkheden voor de invulling van deze orde van dienst. Concreet bevat de vormselmap de volgende informatie: praktische vragen, de orde van dienst, de inrichting van de kerk.

Praktische vragen

Het eerste hoofdstuk behandelt het prille begin van de voorbereiding. Ten eerste geeft het informatie over de organisatie van het vormselweekend. Zo is het antwoord op de vraag 'hoe worden de datum en de voorganger voor het vormselweekend bepaald' in deze eerste

paragraaf te vinden. Ten tweede volgt de beschrijving van de procedure, die gevolgd dient te worden bij het boekje van de vormselviering. Tenslotte volgen er suggesties voor de vormselviering. Deze suggesties hebben betrekking op het informatieve gedeelte van het boekje, op de inhoudelijke samenstelling en op de taken en bevoegdheden van vormheer, overige celebranten en leken bij de verschillende onderdelen van de vormselviering. Het eerste hoofdstuk biedt dus de voorbereiding om met de samenstelling van de viering aan de slag te gaan.

De orde van dienst

De samenstelling van de viering staat centraal in het tweede hoofdstuk. Dit hoofdstuk begint met een leeswijzer bij de orde van dienst van de vormselviering. Deze leeswijzer biedt enerzijds informatie over de betekenis en functie van elk onderdeel van de viering. Anderzijds verwijst de leeswijzer met concrete pagina-aanduiding naar het betreffende deel van de orde van dienst, dat in het tweede deel van dit hoofdstuk is opgenomen. De leeswijzer is als het ware een raamwerk dat stelselmatig door de werkgroep verder ingevuld wordt met de aangeboden teksten en gebeden. Het tweede deel van dit hoofdstuk

bestaat dus uit de orde van dienst van de vormselviering. Het reikt de lezer de concrete liturgische teksten en de keuzemogelijkheden aan voor de verschillende onderdelen. Zo wordt bijvoorbeeld een schat aan Schriftlezingen geboden die het mogelijk maakt de viering een eigen accent te geven. Het tweede hoofdstuk biedt zo de bouwstenen voor de viering van het sacrament van het vormsel.

Inrichting van de kerk

Vaak wordt er veel tijd besteed aan het boekje. Het is echter niet het enige aandachtspunt in de voorbereidingen voor de viering van het sacrament van het vormsel. Ook de inrichting en de versiering van de kerk verdienen onze aandacht. In het derde hoofdstuk is praktische informatie omtrent deze zaken bij elkaar gebracht. Eerst worden er suggesties en aanwijzingen gegeven voor de inrichting van de kerk. Te denken valt dan aan de ruimte waar het altaar staat of waar de zitplaatsen van de vormelingen zijn. Maar ook aan een tentoonstelling van de voorwerpen die vormelingen tijdens de voorbereiding op het sacrament van het vormsel hebben gemaakt. Verder zijn voor de koster alle benodigdheden voor de toediening van het vormsel op een rijtje gezet. Zo is het derde hoofdstuk een

handig hulpmiddel bij het gereedmaken van de kerk voor de vormselviering.

De nieuwe versie van de vormselmap is vooral een bruikbaar en praktisch instrument voor allen die betrokken zijn bij de voorbereiding van de vormselviering. De vormselmap wordt parochies in 2011 aangeboden.

Myriam de Jong-Smits
Dienst liturgie bisdom van Breda

Bergen op Zoom

In Bergen op Zoom is Theresia de Meijer verantwoordelijk voor de stedelijke voorbereiding op het vormsel. De pastoraal werkster haast zich te zeggen dat ze het niet alleen doet. “Het kan niet zonder een goede vormselwerkgroep en de bijdrage van de ouders. Gelukkig hebben we daarover niet te klagen,” benadrukt ze. “In Bergen op Zoom is één parochie, die uit vier geloofsgemeenschappen bestaat. De vormselgroep is stedelijk. Dit jaar hebben we vijftig vormelingen. We volgen het project ‘In vuur en vlam’ van het bisdom Rotterdam.”

“Ik waardeer het dat we een jaar met de kinderen op weg zijn. Het traject begint in september wanneer de vormelingen hun eerste uitnodiging ontvangen. In oktober vindt de eerste werkvond plaats. In het weekend van 20 mei ontvangen ze het vormsel.”

Geloofsopvoeding

Het project is enigszins aangepast. “Het voorziet in vier werkvonden voor de hele groep. We hebben de kinderen in twee groepen van 25 opgedeeld. We hebben twee ouderavonden toegevoegd,” vertelt Theresia. “Deze gaan over de geloofsopvoeding thuis. We werken dan met het geloofskoffertje van het project ‘Geloven thuis’,” vervolgt ze. “Je merkt wel verschillen met vroeger,” meent ze. “Een van de ouders zei: ‘Mijn kind wilde gevormd worden. Van mij mag hij.’”

Daarnaast zijn er nog twee dagen waarop kinderen bij elkaar komen. Een dag, de zogenaamde dag van de barmhartigheid, staat in het teken van de diaconie. Het accent ligt op de werken van barmhartigheid. Verschillende diaconale organisaties uit de stad presenteren zich. Theresia noemt er verschillende zoals de Cliniclowns, Amnesty International, Vluchtelingenwerk en de werkgroep Rouwverwerking.

“We zijn een hele zaterdag samen in de H. Gertrudiskerk. Dit jaar was bisschop Van den Hende aanwezig. De kinderen konden hem van alles vragen. De bisschop op zijn beurt nam ook de gelegenheid te baat vragen te stellen. Op Palmzondag hebben we met kinderen en een aantal ouders een bezoek gebracht aan de Onze Lieve Vrouweabdij te Oosterhout. Daar hebben we de liturgie van Palmzondag actief meegevierd. We deden mee aan de processie en trokken zo door alle kloostergangen. Na de liturgische plechtigheden was er gelegenheid tot een gesprek met een van de zusters. In de middag bezochten we het Annahuis in Breda. Daar werden kinderen en ouders op indringende wijze geconfronteerd met het leven van een zwerwer. Hij vertelde openhartig hoe het kwam dat hij op straat moest leven. Dit was voor zowel kinderen als ouders een indrukwekkende dag.”

Theresia hecht grote waarde aan een goed vervolgtraject. “Doordat ze een jaar met elkaar optrekken ontstaat er een soort netwerk. In de vorm van Rock Solid, een programma voor tieners, bieden wij hun een vervolg aan. We hebben ook aandacht voor hen die niet aan dit programma deelnemen.”

Jeruzalemparochie Breda

In de Jeruzalemparochie te Breda is pastoraal werkster Ineke Leemput belast met de vormselvoorbereiding. “We werken voor de eerste maal samen met de regio Bavel/Ulvenhout,” vertelt ze. “We gebruiken het project ‘Op reis met Paulus’ dat diaken Rob van Uden heeft samengesteld. We volgen de geloofsreis van Paulus. Deze reis fungeert als leidraad voor de tocht van het eigen leven. We maken duidelijk dat Jezus de goede richting in het leven aangeeft. Met de hulp van de gaven van de Geest kun je alle stormen in het leven aan.”

Met de ouders

Het project kent acht bijeenkomsten. “De eerste en laatste maal komen we plenair bij elkaar en de zes tussenliggende in kleinere groepjes,” licht Ineke toe. “De ouders zijn bij deze plenaire bijeenkomsten aanwezig. Ze krijgen dan apart van de kinderen catechetische informatie. De andere vinden plaats bij gastouders.” Ineke Leemput vindt het project goed. “De eerste bijeenkomst luisteren we naar een cd. Hierop is een hoorspel waarin het verhaal van Paulus’ reis door verschillende stemmen wordt verteld.” “In eerste instantie vragen de ouders zich af waarom ze mee moeten doen,” zegt Ineke. “Maar het is een helder project en je merkt dat gaandeweg de ouders er erg van genieten. Dit jaar deden met name de vaders actief mee. In de Jeruzalemparochie namen de ouders een leuk initiatief. Na de vormselviering zijn de vormelingen van deze parochie nog bij elkaar geweest en hebben het traject in huiselijke kring afgesloten.”

Na het vormsel

Ineke Leemput heeft nagedacht over het vervolgtraject. “Het is een voordeel dat de jongeren van de Jeruzalemparochie, de anderen ken ik onvoldoende, uit kerkbetrokken gezinnen komen. Je kent ze uit de kinderkerk en je ziet hen terug op Palmzondag. Dit biedt mogelijkheden voor de toekomst en we geven hieraan al gestalte.” Ook de Jeruzalemparochie werkt met Rock Solid. “Er is een kerngroep van elf jongeren die aan deze activiteiten deelneemt. Tijdens de Goede Week hebben we samen met hen na de Witte Donderdagviering ‘The Passion’ gekeken en op Goede Vrijdag samen in een donkere kerk de kruisweg overwogen. De jongeren van de jongerengroep vullden ook verschillende functies tijdens de Paaswake. De vormelingen kunnen volgend jaar doorstromen.”

Hans de Jong

VORMSELVOORBEREIDING IN PAROCHIES

Op 9 september 2006 werd bekend dat paus Benedictus XVI Johannes van den Hende benoemde tot bisschop-coadjutor (hulpbisschop met recht van opvolging) van Breda. Op 25 november 2006 volgde de wijding tot bisschop in de H. Antoniuskathedraal in Breda. Op 31 oktober 2007 werd bisschop Van den Hende de tiende bisschop van Breda. De jaren 2006-2011 stonden inhoudelijk in het teken van roeping, sacramenten, de sociale leer van de Kerk. Op 10 mei werd bekend dat de paus bisschop Van den Hende benoemt tot bisschop van Rotterdam. De benoeming gaat op 2 juli 2011 in als de bisschop de bisschopszetel van Rotterdam in bezit neemt. De bisschop blijft verbonden met het bisdom van Breda, in afwachting van de benoeming van een nieuwe bisschop.

VIJF JAAR BISSCHOP VAN DEN HENDE: ROEPING, SACRAMENTEN EN DE SOCIALE LEER VAN DE KERK

Het is in 2011 vijf jaar geleden dat bisschop Van den Hende vanuit Groningen naar Breda kwam. Bij de benoeming tot bisschop-coadjutor in september 2006 liet de Nederlandse bisschoppenconferentie weten: "De bisschoppen van Nederland zijn dankbaar en blij met de benoeming van mgr. Van den Hende tot hulpbisschop met recht van opvolging van het bisdom Breda. Wij kennen hem als een bescheiden en sympathieke man die met veel toewijding, loyaliteit en prudentie werkzaam is voor het bisdom Groningen-Leeuwarden. [...] Wij zijn ervan overtuigd dat hij in het bisschopsambt zijn dienstwerk voor de Heer en Zijn Kerk op vruchtbare wijze zal voortzetten. Wij feliciteren het bisdom Breda daarom van harte."

Verkondigen, heiligen, besturen

Het dienstwerk van bisschop omvat de taken van verkondigen, heiligen en besturen. In de afgelopen vijf jaar kregen deze taken intensief en uitgebreid vorm. Bisschop Van den Hende: "Het Tweede Vaticaans Concilie ('Christus Dominus' art. 11) typeert een bisdom als deel van het volk van God, toevertrouwd aan de herderlijke zorg van een bisschop en diens eerste medewerkers, de priesters. Het gaat (1) om de verkondiging van de Blijde Boodschap en om catechese tot groei van het geloof, (2) om heiliging door het gebed, de viering van de sacramenten en de bevordering van een evangelische levenswijze, (3) om besturen en om bevordering van samenwerking. Dit laatste krijgt gestalte waar de bisschop en de gelovigen van een bisdom - naar het voorbeeld van de goede Herder en zijn kudde - samen optrekken met zorg voor onderlinge liefde en solidariteit." "Het dienstwerk van een bisschop is gericht op alle geledingen van een bisdom en ook op de mensen daarbuiten. In de afgelopen jaren hebben we als bisdom naar binnen en naar buiten ingezet op contacten met scholen, met religieuzen, met ouderen en met jongeren."

De jaren 2006-2011 stonden inhoudelijk heel bijzonder in het teken van roeping,

sacramenten, de sociale leer van de Kerk. Bestuurlijk was er veel aandacht voor het stimuleren van samenwerking van parochies.

Roeping

In 2008 nam de bisschop het initiatief tot een roepingcampagne in het bisdom, naar aanleiding van het 25-jarige jubileum van de Priester- en diakenopleiding Bovendonk. Op www.roeping.nu gaf de bisschop een video-interview over zijn persoonlijke roeping: "De hoogste eer die je God kunt bieden is dat je meewerkt aan wat Hem voor ogen staat. Gods plan met je is dat je instrument van God bent. Het betekent dat je je leven in verband mag brengen met God, en dat je mag geven wat je zelf niet hebt, van wat je ontvangen hebt."

"Roeping heeft betrekking op iedere mens," vult de bisschop aan, "Het gaat er om dat je de talenten, die je van God hebt gekregen, niet voor jezelf houdt, maar inzet voor je persoonlijke ontplooiing en ten dienste van God en je naaste."

Sacramenten en sociale leer

Om het gelovige verstaan van de sacramenten te verdiepen werden eind 2010 geloofsboekjes over de zeven sacramenten gemaakt. Van 26 september tot 2 oktober 2011 wordt in het bisdom een Week van de sacramenten georganiseerd. Bisschop Van den Hende: "We worden gevoed door de sacramenten om onze band met Christus te versterken en om te getuigen van Gods liefde in woord en daad." De liefde is de rode draad die door de sociale leer van de Kerk loopt ('Caritas in Veritate' nr. 2). Bisschop Van den Hende: "Laten we ons leiden door de liefde van Christus om elkaars broeders en zusters te kunnen zijn? Zijn we bereid onze talenten in te zetten voor de medemens? Laten wij zien dat we geroepen zijn iets voor anderen te betekenen in Jezus' Naam? God geeft ons een opdracht als verantwoordelijke mensen."

In de afgelopen tijd werd in het bisdom van Breda bijzondere aandacht gevestigd

op de sociale leer van de Kerk. De bisschop legde diaconale werkbezoeken af, onder meer aan voedselbanken, een verzorgingshuis en een school voor kinderen met een beperking. In bijeenkomsten van de 'Antoniusacademie' worden personen en instellingen uit Kerk en samenleving uitgenodigd om in het kader van de sociale leer met elkaar in gesprek te gaan over actuele onderwerpen, zoals de waarde van arbeid in tijden van (financiële) crisis. Op tv worden op zeven zondagochtenden geloofsgesprekken uitgezonden met mensen die vanuit hun eigen gelovige bezieling spreken over thema's uit de sociale leer, waaronder zorg, onderwijs, publiek bestuur. Op 30 januari 2011 opende de bisschop deze serie gesprekken.

'Sine timore serviamus Illi'

Bisschop Van den Hende koos vijf jaar geleden als wapenspreuk: 'sine timore serviamus Illi', dat wij Hem dienen zonder vrees (Lc. 1, 74). De Kerk staat ten dienste van de blijde boodschap voor 'alle geledingen van Gods volk en daar buiten'. De verkondiging van die boodschap wordt niet altijd aanvaard, bijvoorbeeld als gevolg van beschamende berichten over seksueel misbruik door mensen van de Kerk, maar ook doordat religie minder vanzelfsprekend is geworden. Juist in situaties waarin mensen minder open staan voor de verkondiging van de Kerk hebben we als gelovigen moed tot bekering nodig en vertrouwen. Moed en vertrouwen zijn nodig in steeds nieuwe situaties. Gehoor geven aan je roeping is in zekere zin een avontuur. Nogmaals, tot slot, uit het video-interview van de roepingsite www.roeping.nu: "Het is een avontuur, want er zijn dingen die van je gevraagd worden waar je nog niet eerder aan gedacht had. En er zijn dingen die van je gevraagd worden telkens weer. Het betekent in ieder geval dat je het initiatief voor wat je doet uit handen geeft aan God zelf en aan het werk dat je in de Kerk mag verrichten."

Daphne van Rosendaal

KERK IN DE STEIGERS

DE SINT BAVO IN RAAMSDONK

Wie vanuit Breda over de Maasroute naar 's-Hertogenbosch rijdt ziet aan de noordkant van de weg een middeleeuws kerkgebouw. Het gaat hier om de Lambertuskerk van Raamsdonk. Deze is naar de mening van historici lang voor 1300 gebouwd. Het dorp lag toen rondom deze kerk. Na de St. Elisabethvloed is Raamsdonk verplaatst en bleef de Lambertuskerk enigszins geïsoleerd achter. Tot de reformatie functioneerde deze als katholieke kerk. Pas in 1787 kregen de katholieken de beschikking over een schuurkerk die aan de H. Bavo werd toegewijd.

In de 19e eeuw werd deze kerk te klein en in de jaren zeventig van die eeuw dacht men al aan nieuwbouw. Honderd jaar na de wijding van de schuurkerk diende pastoor Van Aart bouwplannen bij de bisschop van 's-Hertogenbosch in. De parochie Raamsdonk hoorde tot 1956 bij dit bisdom.

De huidige kerk dagtekt uit 1889 en is ontworpen door de Roermondse architect C. Weber. Hij heeft ongeveer 30 kerken

ontworpen, de meeste in het bisdom 's-Hertogenbosch. Aanvankelijk ontwierp Weber neo-gotische kerken, maar na bestudering van de Munsterkerk in zijn woonplaats bekende hij zich tot de zogenaamde romano-gotiek uit de 13e eeuw. In deze stijl ontwierp hij kerken in Vught, Uden, Geldrop en Lierop. Al deze kerken staan bekend om hun koepels. Dit geldt ook voor de H. Bavo van Raamsdonk. Van verre is de koepel van deze kerk te zien.

De koepel van de H. Bavokerk is imposant. De hoogte bedraagt 53 meter, bijna gelijk aan de lengte van de kerk. Midden onder de koepel staat het hoogaltaar, een schepping van de architect Loonen en de Oosterhoutse benedictijn pater Rahder. In de koepel is veel te zien. Hoog in het gewelf blikt God de Vader op het gelovige volk in het kerkgebouw.

Een restauratie van kerk en koepel bleek in 2006 noodzakelijk. Meerdere subsidieverzoeken zijn gedaan. In 2007 werd weer een restauratieplan opgesteld. In 2010 is uiteindelijk een

subsidiebeschikking van de provincie Noord-Brabant ontvangen. En zoals bij elke restauratie, het valt ook hier tegen. Met name de koepel is er slechter aan toe dan verwacht. Er is dus het nodige te doen. De restauratie is in volle gang. Het werk concentreert zich nu met name op de koepel, dan de twee voortorens aan de voorgevel en het hoogdak van de kerk. Momenteel is een groot deel van de verzwakte balken al vervangen en worden nieuwe natuurleien aangebracht. Als de koepel klaar is komt de rest van de kerk aan de beurt. Het restauratiewerk aan de H. Bavokerk zal in 2012 zijn afgerond. De totale kosten zijn € 3,3 miljoen. Het kerkbestuur ontvangt € 1,8 miljoen subsidie van de provincie Noord-Brabant. Het overige deel zal door acties en sponsoring bij elkaar gebracht moeten worden.

Hans de Jong

'IK ANTWOORD OP WAT U IN MIJN HART HEBT GELEGD' WWW.ROEPING.NU Matteüs 25, 14 - Matteüs 10, 8b

JOUW TALENTEN VAN GOD NIET VOOR JEZELF HOUDEN

priesterworden@bisdombreda.nl
076 5223444

'Bisdom van Breda Opleidingsfonds
Priesters en Diakens'
Banknr. 1027.79.147

PRIESTER WORDEN.

WJD EN BISDOMBEDEVAART 2011

Het bisdom van Breda organiseert in 2011 twee bedevaarten. In augustus 2011 gaan jongeren (16-30 jaar) op bedevaart naar de Wereldjongerendagen in Madrid. Van 22 tot 29 oktober vindt de bisdombedevaart naar Padua en Assisi plaats.

Aan beide bedevaarten liggen de woorden van Christus ten grondslag: "Dit is mijn gebod, dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad. Geen groter liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden. Gij zijt mijn vrienden, als gij doet wat Ik u gebied" (Joh. 15, 12-14).

Wjd: Kosten: € 800* Aanmelden vóór: 15 april 2011.

Aanmelden via: www.groepsreisopmaat.nl/wjd2011 **Meer info:** E wjd@bisdombreda.nl, T 076 5223444.

* De eerste 50 jongeren uit het bisdom die zich aanmelden krijgen van het bisdom van Breda een korting op de reis van € 125. Dit is een tegemoetkoming in de kosten.

Bisdombedevaart: Kosten: € 595 Aanmelden vóór: 1 juni 2011.

Aanmelden via: www.groepsreisopmaat.nl/bisdombreda **Meer info:** E bisdombedevaart@bisdombreda.nl, T 076 5223444.

Voor beide bedevaarten is Pelikaan Reizen logistiek partner van het bisdom. Pelikaan Groepsreizen & Incentives T 088 7354550

'Ik antwoord op
wat U in mijn hart
hebt gelegd'

www.roeping.nu

Van Keulen b.v. -Sinds 1895-

Zink, koper, loden, natuurleien
Ambachtelijke dakbedekkingen

Putsmolentje 26 4641 SK Ossendrecht
info@vankeulen-loodgieters.nl 0164-672387
www.vankeulen-loodgieters.nl

wmm 2011 **Achter het masker van Brazilië**

week nederlandsse pinksteractie missionaris 2 t/m 13 juni

Steun missionarissen en missionair werkers in hun strijd tegen achterstelling en armoede via Giro 676 Den Haag

www.weeknederlandsemissionaris.nl

Mensen met een Missie De uitvoering van de Week Nederlandse Missionaris is toevertrouwd aan Mensen met een Missie.

'Tekens van de levende Heer'

Week van de sacramenten 2011

26 september - 2 oktober

 bisdom van breda

bisdom van Breda
www.bisdombreda.nl

Christmaviering 31 maart 2010, H. Martinuskerk Breda, Princenbaje. (Foto: I. Bertens)

